

Història de les polítiques culturals municipals a Catalunya (1979-2015)

Published by [Laura Bertran Fontserè](#) [1] on 06/10/2015 - 12:59 | Last modification: 10/06/2026 - 12:12

INTERACCIÓ 15

“(…) una de les condicions per aconseguir la felicitat és que l'expressió no es quedi mai enrere de l'experiència. Hem de ser capaços d'expressar tot el que sentim i vivim, perquè tot el que se'ns quedi a l'interior inexpressat (...) es converteix en obstacle per a la llibertat interior, en una molèstia per a la felicitat, i a la llarga aquesta acumulació d'experiències no dites o mal expressades produeix una explosió de violència cap a fora o una implosió nefasta cap a dins.”

Emili Teixidor, *La lectura i la vida*

No tenim evidència de les percepcions alienes, no hi ha intuïcions que ens portin a l'essència de res. Existeix cada un de nosaltres dins l'imaginari en el qual ens hem anat formant; un imaginari com la facultat d'entendre en el bell mig de la multitud de vivències quotidianes. És important, doncs, acotar el punt d'observació. En aquest article proposo una mirada, la meua, aquí i ara. Una història viscuda que he dividit en tres parts que es corresponen, d'una banda, a legislatures en funció dels colors del govern de la Generalitat i, d'una altra, a tres òptiques personals en relació a aquests períodes: 1) com a ciutadana, 2) com a regidora de Cultura de Lloret i 3) com a Cap de gabinet del conseller de Cultura i, posteriorment, assessora del tinent d'Alcalde de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.

1). 1979- 2003 Institucionalització i desplegament d'infraestructures i serveis

Característica principal: recuperació de la identitat nacional

Principals objectius assolits:

Arxiu Nacional de Catalunya (1980)

Llei de Biblioteques (1981)

Filmoteca (1981)

Llei de Normalització Lingüística (1983)

Llei de Museus (1983)

Llei de creació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (1983)

Centre de Cultura Tradicional i Popular (1983)

Llei d'Arxius (1985)

Centre d'Estudis i Recursos Culturals (1986)

Recuperació de la Institució de les Lletres Catalanes (1987)

Fundació Museu d'Art Contemporani de Barcelona (1987)

Llei de Museus (1990)

Museu Nacional d'Art de Catalunya (1990)

Llei del Patrimoni Cultural Català (1993)

Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya (1993)

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (1994)

Museu d'Art Contemporani de Barcelona (1995)

Teatre Nacional de Catalunya (1996)

Museu d'Història de Catalunya (1996)

Llei de Política Lingüística (1998)

Reobertura del Gran Teatre del Liceu (1999)

Auditori de Barcelona (1999)

Llibre Blanc de la Cultura a Catalunya (1999)

Institut Català de les Indústries Culturals (2000)

Institut Ramon Llull (2002)

Consellers de la Generalitat: Max Cahner CDC (1980-1984), Joan Rigol UDC (1984-1985), Joaquim Ferrer CDC (1985-1988), Joan Guitart UDC (1988-1996), Joan M. Pujals CDC (1996-1999), Jordi Vilajoana CDC (1999-2003)

Lloret de Mar, plaça de la Vila, any 1979. L'avi em porta a les sardanes que ha programat l'ajuntament com cada nit de dissabte dels mesos de juliol i agost. En algun moment acabo envoltada de turistes fent-me fotos mentre ballo com la Lola Flores. La imatge conserva els ingredients de *La piel quemada* de Josep Maria Forn, rodada a Lloret als anys 60 i un dels millors testimonis de la Catalunya de l'emigració, amb el boom turístic com a rerefons. És el moment fulgurant del "sol y mar, verde pinar, Costa Brava catalana", aquella "España catalana" que canta Digno García i que reproduïen una vegada i una altra les orquestres a les festes majors; és el moment gloriós de La Plateria, del que significà la conquesta del carrer per la democràcia; és el moment del Seat 600 anunciant a tot volum les "corridas" per a turistes a ritme de pasdoble.

En aquest marc, les primeres polítiques culturals s'orienten cap a dos grans eixos:

- salvar el patrimoni monumental -a través de la compra de finques i immobles- i iniciar petites col·leccions que esdevindran el futur museu, com a centre de difusió i promoció de la memòria local;
- i donar suport a les associacions culturals i veïnals, per organitzar les seves festes de barri (la majoria fruit de la immigració andalusa) tant o més populars que la pròpia festa major (del veïnat "de tota la vida"). Els anys 80 veuen néixer els primers centres cívics amb una programació d'activitats lúdiques i formatives,

moltes d'elles promogudes per aquestes associacions. També s'inicien, amb gran èxit, les primeres edicions de la rua de Carnaval.

A principis dels 80, a l'escola, ho fem tot en castellà excepte "catalán". Lentament, amb el pas dels cursos, aquesta proporció s'anirà invertint. Quan vaig al poble de la meua mare (Torelló, Osona), una de les meues principals aficions és fer traduir frases del català al castellà a les amigues. Els costa i em fan riure. Elles van a una escola progre catalanista i jo a una escola de monges de la Immaculada. Heus aquí dues varietats del mateix fruit de la Transició.

Mentrestant, a Barcelona, Max Cahner és nomenat primer conseller de Cultura de la Generalitat encapçalada per Jordi Pujol. Com a conseqüència de 40 anys de repressió franquista, la recuperació de la identitat nacional a través de la cultura i la presència de la llengua, en tots els àmbits de la vida pública, esdevenen els seus objectius principals.

El seu projecte s'erigeix a partir de l'obra de Prat de la Riba i de Ventura Gassol, i pren cos a partir de les premisses sorgides del Congrés de Cultura Catalana celebrat l'any 1977. Sobre aquesta base, i mentre va arribant el traspàs de competències de l'Estat, Cahner construeix progressivament un nou departament de Cultura flanquejat per quatre Directors generals (Albert Manent, responsable d'Activitats Artístiques i Literàries, Aina Moll de Política Lingüística, Agustí Farré de Mitjans de Comunicació, Jordi Bonet de Patrimoni), un Secretari General (Lluís de Carreras) i un Cap de gabinet (Agustí Pons). Crea el Consell de Direcció que es reuneix (i es continua reunint) els dilluns i s'inicien les sortides al territori, és a dir, a la resta de Catalunya per a conèixer la realitat del país de primera mà.

El mirall d'aquella realitat reflecteix un patrimoni poc protegit i un gran nombre d'associacions potents i altament subvencionables. Segons Pere Baltà, Cap del servei de Promoció Cultural en aquells anys, en aquell teixit associatiu hi trobem l'explicació de per què el país havia resistit un innegable intent de genocidi cultural. Allò que no van poder fer les institucions ho va fer la societat civil.

L'any 1982 es produeix la primera reestructuració del Departament. La Direcció de Mitjans de Comunicació passa a Presidència i desapareix la Direcció d'Activitats Artístiques i literàries. D'altra banda, es creen dues noves Direccions: la de Difusió Cultural, que ha d'atendre entitats, ajuntaments i grups de cultura popular dirigida per Albert Manent, i la de Música, Teatre i Cinematografia dirigida per Jordi Maluquer. Alhora, les Direccions Generals s'estructuren per Serveis amb els seus respectius caps.

Aquests primers quatre anys transcorren en un constant degoteig de crítiques de les esquerres, que acusen Cahner de manca de projecte global i d'exercir una política dirigista, i amb poca cintura i sintonia amb la pluralitat del país. En aquest context, Josep Maria Castellet presenta una visió alternativa en el seu llibre *Per un debat sobre la cultura catalana* (1983).

Joan Rigol substitueix Cahner el 1984. D'un tarannà més obert, constitueix el Consell Assessor de Cultura format per 24 membres de perfils i ideologia diversos. Segons Albert Manent, la gran creació de Joan Rigol, i expressió dels seus principis de conciliació partidistes, fou el projecte del Pacte Cultural, en el qual barrejava plantejaments ideològics i estratègics diferents, esdevenint el punt feble de l'acord. Superada l'emoció inicial, el Pacte Cultural -que passa per un gran acord entre les diverses institucions- no prospera per recels i reticències de les files convergents, però també socialistes. Rigol dimiteix a finals de 1985, moment en què s'incorpora Joaquim Ferrer.

La progressiva dissolució del Pacte Cultural esdevé la crònica de mort anunciada de l'època Ferrer. Amb l'eslògan "desplegament cultural" vol fer arribar la cultura a tothom i relançar el diàleg entre les diverses cultures de l'Estat. Per a fer-ho possible, institueix quatre noves comissions: a) Comissió per al desplegament cultural, b) Comissió de modernització (amb un Vicenç Altaïó com a promotor d'avantguarda), c) Comissió per al Diàleg (entre les diverses cultures de l'Estat) i d) Comissió internacional (per posar en contacte intel·lectuals catalans i estrangers). Albert Manent opina, en la seva crònica publicada, que tant Rigol com Ferrer van viure de l'herència Cahner.

El 1988 arriba Joan Guitart, el conseller de Cultura que més anys ocuparà aquesta cartera (dues legislatures consecutives) i redueix a tres les Direccions generals: Política Lingüística, amb Miquel Reniu al capdavant, Patrimoni Cultural amb Eduard Carbonell i Promoció Cultural amb Xavier Bru de Sala. És el conseller que viurà amb resignació i des de la fila zero, com Dalí declara hereu universal de la seva obra a l'Estat espanyol en el seu testament. La premsa del moment ja es fa ressò del què ha estat una constant dels darrers anys: "El

representante de la Administración Autonómica acude regularmente a Madrid en busca, fundamentalmente, de dinero." (*El País*, 2 de febrer de 1989). Amb "meridiana claridad" el conseller expressa les necessitats de l'Arxiu i el Teatre Nacional, el Museu d'Art Contemporani, el Museu d'Art de Catalunya, l'ampliació del Liceu, la biblioteca pública, la promoció cultural i la normalització lingüística.

Amb només 35 anys, Joan Maria Pujals ocupa la Conselleria del 1996 al 1999 en una densa legislatura marcada per "l'afer Flotats", en el que l'actor va ser "desistit" (no "cessat") com a director del Teatre Nacional de Catalunya per manca de confiança; i, en segon lloc, per la dura batalla que Pujals afronta amb les "majors" de Hollywood, arran de la famosa Llei del cinema, que acabarà perdent.

El 1999 Jordi Vilajoana accedeix al càrrec i esdevé l'últim conseller de Cultura dels 23 anys de govern Pujol. La posada en marxa de l'Institut Català de les Indústries Culturals (actual Institut Català de les Empreses Culturals), així com de l'Institut Ramon Llull, es converteixen en el projectes estrella d'una legislatura significada, per tant, pel suport a la iniciativa i producció pròpies i a la seva difusió a l'estranger.

Mentrestant, a la capital catalana, Ferran Mascarell crea l'Institut de Cultura de Barcelona (1996) i posa en marxa el primer pla estratègic de la cultura de la ciutat (1999). Aquest pla posa en relleu les indústries creatives, és a dir, la dimensió creativa i econòmica de la cultura. La creativitat com a matèria primera de la nova economia i la cultura com a element central d'aquesta nova economia.

2). 2003- 2010 Descentralització, planificació estratègica i tècniques de gestió

Característica principal: adaptació a un món globalitzat i a una societat multicultural i del coneixement

Principals objectius assolits:

Fòrum de les Cultures (2004)

Llei de Comunicació audiovisual (2005)

Consell de la Cultura i de les Arts (2009)

Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya 2010-2020 (2010)

Consellers/es de la Generalitat: Caterina Mieras PSC (2003-2006), Ferran Mascarell PSC (2006-2006), Joan Manuel Tresserras IND (2006-2010).

El 2003, amb Pasqual Maragall al capdavant de la Generalitat, i acompanyat pels socis de govern d'ERC i d'ICV-EUiA, arriba Caterina Mieras, l'única dona que ha ocupat el càrrec a la conselleria en 36 anys. Hi ha el ferm propòsit de doblar el pressupost en Cultura i es comença a gestar, amb gran expectació, el projecte del Consell de la Cultura i de les Arts, inspirat en el model britànic.

Fa poc que a Lloret -un clàssic feu socialista- també hi ha hagut canvi després de 16 anys, però de color contrari, cosa que em permet accedir a la regidoria de Cultura. La sensació és que està tot per fer: no tenim un museu oficialment reconegut per la xarxa de museus de la Generalitat, no tenim un teatre en condicions, la biblioteca municipal és una aula de l'institut de batxillerat i tenim uns excepcionals jardins noucentistes, catalogats com a Bé Cultural d'Interès Nacional, abandonats a la seva sort. En pocs anys, el municipi ha doblat la seva població i s'ha situat al voltant dels 40.000 habitants, amb un 40% d'immigració censada de més de cent països diferents. Lloret ja no és com un Miami en petit, Lloret és com una petita ONU.

Arribo al govern amb la il·lusió i humilitat que donen 4 anys a l'oposició i amb una síndrome de participació ciutadana aguda. Constituïm dos òrgans participatius: el Consell de Patrimoni Cultural i el Consell de Promoció Cultural. Reactivem la Comissió de Festes i democratitzem la cavalcada de Reis.

Com passa amb la majoria de municipis, comença un pelegrinatge d'institucions per aconseguir recursos de tot tipus i tirar endavant uns equipaments culturals inexistents o deficitaris. I dic pelegrinatge perquè coincidim amb un període de gran relleu de càrrecs a la Generalitat. La visita que recordo amb més claredat és la de Lluís Noguera, aleshores Sots-director de Cooperació artística. Amb gran naturalitat em pregunta què hi fa una regidora de Cultura a Lloret. Li deu semblar, com a mínim, exòtic. En aquella visita ens assignen 1.500€ per realitzar un estudi

previ per a la construcció del nou teatre, que encarreguem a Yves Chapon. En aquell moment, els paràmetres de com han de ser les biblioteques, en funció del nombre d'habitants, ja estan molt ben definits. No passa el mateix en el cas dels teatres. I a pesar d'haver visitat desenes d'equipaments escènics de Catalunya i del sud de França, prenent nota d'encerts i errors, ens trobem que -a l'hora de la veritat- el que va bé per l'acústica d'Higini Arau, no va bé per la il·luminació de Ramon Tetas i viceversa.

A Girona, visites de cortesia improductives amb els delegats de Cultura Joan Domènech, el seu successor Joan Solana (que es nega a exercir un paper merament representatiu i dimiteix al cap de poc) i Josep Quintana; a la Diputació, més visites de cortesia que ens assegurin presència institucional als actes.

Sort en tenim d'Europa, dels programes de partenariat, dels FEDER Interreg gràcies als quals podem fer realitat el Museu Obert de Lloret. En aquest marc, reabilitem els Jardins noucentistes de Santa Clotilde dissenyats per Nicolau Maria Rubió i Tudurí. No sense patir enormes traves per part de la Comissió tècnica de Patrimoni de Girona, que té arquitectes però no experts en jardins històrics.

Mentrestant, a la Generalitat, plega Caterina Mieras i entra Ferran Mascarell per set o vuit mesos. A les eleccions del 2006 es reedita el Tripartit -però, aquesta vegada, amb José Montilla al capdavant- que cedeix la conselleria al seu soci d'ERC i recupera el nom de Cultura i Mitjans de Comunicació del primer govern Cahner. El nou titular és Joan Manuel Tresseras.

Aquesta és una etapa, similar a l'anterior, caracteritzada per la superació del voluntarisme, l'enfortiment tècnic de la gestió pública i l'elaboració de plans estratègics cada vegada més professionalitzats, els quals ofereixen solucions i pautes específiques a les noves demandes d'una societat multicultural, globalitzada i amb sensibilitat envers les noves tecnologies, la igualtat entre gèneres i el medi ambient. Tresseras, això sí, renova fortament l'accent en la defensa de la llengua i la cultura catalanes, bo i valent-se d'un poderós aliat de difusió: els mitjans de comunicació. La legislatura culmina amb la posada en funcionament del nou Consell de la Cultura i de les Arts, no sense una certa polèmica.

No gaire lluny, al Palau de la Virreina, s'aprova l'Agenda 21 de la Cultura (2004); Ferran Mascarell impulsa la Fundació Barcelona Cultura (2005), iniciativa pionera amb l'objectiu de crear un marc estable de col·laboració entre el sector públic i el sector privat; així mateix, promou els "anys temàtics" com l'Any del Disseny (2003) o l'Any del Llibre i la lectura (2005). Ja al 2006, i amb Jordi Martí Grau al capdavant de l'ICUB, s'activa un nou pla estratègic. Aquesta vegada l'eix vertebrador gira al voltant del suport als creadors i, per extensió, a les fàbriques de creació. El pla projecta una nova mirada sobre la pròpia identitat des de la diversitat cultural, i incentiva la participació cultural a través d'un sistema de biblioteques ben consolidat.

3). 2010-2015 Sota el signe de la crisi

Característica principal: la lluita contra els efectes de la crisi econòmica

Principals objectius assolits:

Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural (finestra única de subvencions, 2011)

Filmoteca (2012)

Agència Catalana del Patrimoni (2013)

El Born Centre Cultural (2013)

Recinte Modernista de Sant Pau (2014)

Museu del Disseny (2014)

Museu de Cultures del Món (2015)

Pla de Museus (2015)

Conseller de la Generalitat: Ferran Mascarell IND (2010-2015)

Si bé la crisi econòmica ha començat anys enrere, no és fins aquest període que els seus efectes arriben al seu punt més àlgid. Ferran Mascarell novament és nomenat conseller de Cultura a finals de 2010. Aquesta vegada, però, ho fa com a independent dins el nou govern presidit per Artur Mas. L'1 d'abril de 2011, m'incorporo com a Cap del gabinet del conseller en substitució de Xavier Vidal. Serà per un any just. Mascarell vol, en primera instància, acabar amb la "guerra freda": fer política cultural sense confrontacions entre ideologies, entre Barcelona i "el territori". Es troba, però, amb un escenari advers: crisi econòmica, pressupost sota mínims i un sistema cultural fet per agregació, desprotegit i fatigat. En aquest context, i seguint la línia del govern d'austeritat i retallades, pren la decisió de reduir el nombre dels membres del plenari del Consell de la Cultura i de les Arts i matisar-ne les funcions. Des del Departament, es treballa freqüentment amb els centres i la societat civil per garantir equipaments capaços de construir país i, alhora, sobreviure en l'economia global; es treballa per la cooperació amb els ajuntaments i amb les administracions, bo i mostrant un fort lideratge institucional. Es va literalment a tot arreu.

I enmig de la tempesta, surfejar les onades provocades pel Ministeri Wert: el govern de l'Estat espanyol incrementa al 21% l'IVA cultural, s'encaparra a atacar la immersió lingüística en català a les escoles, en un inexplicable intent d'"españolitzar a los alumnos catalanes", i fracassa la llei de Mecenatge.

D'aquest breu però intens període, m'emporto l'aprenentatge i la duresa del *backstage* de la política, allò que ningú veu, d'allò que ningú parla. Afortunadament, no tot és negatiu. M'emociona viure, en primera persona, la fragilitat de Max Cahner en un dinar d'homenatge que Mascarell organitza als antics consellers de Cultura, al Palau Marc; m'emociona visitar amb el conseller una lúcida Ana Maria Matute o un Josep Maria Ainaud de Lasarte immers en la més profunda ceguesa; m'emociona la filla de Rovira i Virgili en recuperar els papers del seu pare segrestats a Salamanca. I, finalment, faig realitat un somni de joventut: dinar amb Manolo García (i el conseller, és clar).

A l'ICUB també hi ha hagut canvis. Amb Xavier Trias al govern de la ciutat, qui el presideix del 2011 al 2015 és Jaume Ciurana. Per primera vegada, el titular de Cultura no és ni un delegat, ni un regidor, sinó un tinent d'alcalde que atorga un pes, una centralitat i una importància inèdites a la Cultura. El nom complet de la tinència és Cultura, Coneixement, Creativitat i Innovació. En aquest mandat, Ciurana proposa una visió unitària amb l'Educació, crea la Direcció de Barcelona Capital, la Direcció de Proximitat, la Direcció de Patrimoni entesa com la creativitat antiga i la Direcció de Creativitat i Innovació per incloure les comunitats creatives i els temes més de caràcter tecnològic que, tradicionalment, no passen pel món de la cultura. Res és fàcil, però l'Ajuntament resisteix molt millor els efectes de la crisi.

Addenda:

Si les polítiques culturals de tots aquests anys s'haguessin de definir en un sol verb, aquest seria sens dubte el verb "desplegar". La cultura institucional catalana viu en un desplegament continu. Tothom ha desplegat i desplega, des de Max Cahner fins a Ferran Mascarell. És cert que tendim cap a una maduresa, però també ho és que aquesta se'ns resisteix com el ciment. Tenim 36 anys i en massa aspectes semblen adolescents de 16. Repensem l'estructura, siguem valents i canviem allò que no funciona perquè, com diu Emili Teixidor, l'expressió no es quedi mai enrere de l'experiència.

Categories: Interacció 2015

Categories: Interacció: jornades

Categories: Activitats Interacció

Tags: polítiques culturals

Tags: governança cultural

Tags: planificació cultural

Tags: desenvolupament territorial

Tags: pensament cultural

- [2]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2015/historia-politiques-culturals-municipals-catalunya-1979-2015>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/bertranfl>

[2] <https://interaccio.diba.cat/node/6033>